

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 29 квітня 2022 року)

Суми
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Зякун А. І., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Льницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Нестеренко В. А., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 9 від 16.06.2022 р.)

Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 29 квітня 2022 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 433 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 1022 від 20 грудня 2021 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2022

КАРПЕНКО Маргарита Валеріївна,
студентка, гр. ІС-01,
Сумський державний університет
(наук. керівник – к.і.н., доц. Гончаренко А. В.)

Балкани в політиці Австрійської імперії (XVII – перша половина XVIII ст.)

Австро-балканські відносини беруть свій початок у XVII ст. після приєднання до Австрії частини земель Балканського півострову внаслідок тривалої кризи в Османській імперії. Після розгрому турків під Віднем у 1683 р. їх просування в Європу було зупинене. В цей час головною метою Порту стає не розширення кордонів держави, а протистояння імперії Габсбургів. Крім того, слабкі правителі, що успадкували владу в Стамбулі після правління Сулеймана Пишного (1520–1566 рр.), привели країну до численних військових поразок і поступового виходу провінцій з-під контролю Оттоманської держави та переходу їх до Австрійської імперії [2, с. 48].

Згідно з умовами Карловицького миру 1699 р., який засвідчив поразку Османської імперії у війні зі Священною Лігою (Австрія, Польща, Венеція та Московщина), нові землі переходили під австрійський контроль, зокрема вся територія Угорщини, до складу якої входили славонці та хорвати, Тимшоар та Трансільванія. З війнами Священної Ліги також пов'язані численні переселенські хвилі сербів до Габсбурзької імперії. Ці події поклали

кінець багатівіковому пануванню османів в Європі [7, с. 101].

До початку 70-х рр. XIX ст. Відень спрямовував свої інтереси на Західну та Центральну Європу, а також Італію. А після того, як було приборкано османську загрозу і південний сусід перейшов до оборони, питання східних кордонів, яке поставало досить гостро в той час, відійшло для австрійського уряду на другий план. В цей час політика вирізняється непослідовністю та суперечливістю. З одного боку, існувало постійне прагнення підкорити собі балканські володіння Османської імперії, з іншого – викликало занепокоєння збільшення чисельності слов'янського населення імперії та поява по сусідству незалежних балканських держав [5, с. 125].

З входженням частини Балкан до Австрійської імперії австро-балканські відносини носять характер, як внутрішній (політика щодо приєднаних територій), так і зовнішній (відносини з Османською імперією, під контролем якої залишалася більшість Балканського півострова). Ввійшовши до складу Австрійської імперії хорвати, румуни, населення Трансильванії та габсбурзькі серби стали частиною Королівства Угорщина. Їх доля часто залежала від рішень угорського, хорватського та трансильванського ландтагів. Значна частина балканців мешкала у Прикордонному Окрузі – районі, що тягнувся вздовж кордону з Османською імперією і перебував під прямим адмініструванням Відня [1, с. 11].

Політика щодо новоприєднаних територій мала як спільні, так і відмінні риси. Центром хорватського політичного життя стала Цивільна Хорватія з ландтагом у

Загребі. Влада в цьому регіоні належала середній та дрібній шляхті, представники якої були хорватами за національністю і католиками за віросповіданням. Серед великих землевласників були хорвати і угорці. Керівництво цією територією здійснював бан або губернатор, який призначався королем і був, зазвичай, угорцем. До однопалатного ландтагу (сабору), входили великі землевласники та представники дрібної шляхти. Хорвати опинилися в складній ситуації, оскільки їм доводилося протистояти тиску з боку як угорської, так і австрійської адміністрації [3, с. 94].

Ситуація в Центральній Славонії відрзнялася внаслідок перебування у цьому регіоні військової та цивільної влади до 1745 р., спробами покращити його розвиток численними заселеннями, а також передачею земель німецькій та угорській шляхті. Якщо у Хорватії шляхта нараховувала 9 тис. чол., то у Славонії – лише 314 [8, с. 54].

До кінця XVII ст. в Австрійській імперії осіло багато сербів, які мешкали, як правило, у Банаті, на півдні Угорщини та на теренах Прикордонного Округу. Упродовж тривалого періоду існування австро-турецького кордону через нього постійно переходили дрібні групи переселенців, більшість з яких були сербами, проте були і боснійські хорвати.

Унаслідок постійних нападів з боку турецьких військ з метою грабунку та продажу людей в рабство, австрійська адміністрація в обмін на гарантії православного віросповідання та передачу у вільне користування землі зобов'язала місцеве населення проходити воєнно-охоронну

службу. Регіон був під прямим управлінням імператора, а його мешканці користувалося значною автономією, незважаючи на тиск з боку хорватської шляхти, яка вимагала приєднання Прикордонного Округу до своїх земель наголошуючи на історичних правах на цей регіон [6, с. 14].

Майже відразу після захоплення Сербії османами серби починають переселятися до Габсбурзької монархії. Найбільша хвиля переселенців була у 1690 р. – так зване «Велике переселення сербів». Вже у XVIII ст. Відень надає новим підданам «Привілеї», які гарантують їм деякі автономні права. Формально йшлося про церковні організації на чолі з митрополитом, але в умовах тієї епохи, коли церкві належало особливе місце в політичній структурі суспільства, це означало й надання особливих політичних прав. Майбутнє яскраво засвідчить, що сербські митрополити відіграватимуть особливу роль в подіях, пов'язаних з політичною боротьбою.

З дозволу центрального уряду серби мали право скликати сабори, які обирали митрополита. Ці органи були створені за становим принципом: в їх діяльності приймали участь представники духовного, військового та «громадянського» або «помісного» стану. На соборах обговорювалися внутрішні положення діяльності сербських общин, створювалися петиції, що направлялися до імператора та розглядалися скарги сербського населення монархії Габсбургів.

Частина сербських біженців опинилась у вільних королівських містах, які мали особливі привілеї. У Відні у XVIII ст. діяв спеціальний орган, який займався справами

сербів у межах Австрійської імперії. В 1792 р. Угорське королівство надало сербському населенню, що проживало на його території, громадянські права, а православні митрополити і єпископи отримали доступ до угорського сейму [4, с. 89].

Також слід згадати провінцію Банат, яка була включена до імперії Габсбургів у 1718 р. Незважаючи на тиск з боку Угорщини, яка вимагала приєднання цієї території до своїх земель, Банат перетворили на військову зону прямого імперського підпорядкування. Земля ставала державною власністю, уряд почав проводити політику активної колонізації цих територій. Банат перебував під прямим контролем Відня до кінця XVIII ст. Згодом регіон було приєднано до Угорщини, в складі якої він і надалі залишався, маючи статус автономного округу [10, с. 412].

Новим етапом розвитку відносин між австрійським урядом та населенням балканських провінцій стали реформи Марії-Терезії (1741–1780 рр.) та Йозефа II (1780–1790 рр.) в дусі «освіченого абсолютизму».

1. Батрачено Б.А. Балканський вектор зовнішньої політики Австрійської імперії у XVII ст. Міжнародні відносини: історія, теорія та практика: Матеріали міжнародної науково-практичної дистанційної конференції (м. Суми, 26 жовтня 2017 року. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2017. С. 10-13.

2. Грачев В.П. Балканские владения Османской империи на рубеже XVIII–XIX вв. (Внутреннее положение, предпосылки национально-освободительных движений). Москва: Наука, 1990. 198 с.

3. Єлавіч Б. Історія Балкан. XVIII–XIX ст. Пер. с англ. Р.А.Семківа. Київ: Свенас, 2003. 511 с.

4. Контлер Л. История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы. Москва: Весь мир, 2002. 656 с.

5. Костяшов Ю. В. Восточный вопрос в международных отношениях во второй половине XVIII – начале XX века. Калининград: Изд-во Калининградского ун-та, 1997. 301 с.
6. Левин И.О. Балканская политика Австрии. Русская мысль. 1915. Кн. VI. С. 12-18.
7. Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3-х т. Под ред. Ю.В. Бромля. Минск: Университетское, 1989. Т. 2. 295 с.
8. Anderson M.S. The Eastern Question. 1774–1923. A Study in International Relations. London: Macmillan; New-York: St. Martin's press, 1966. 436 p.
9. Stavrianos L. The Balkans since 1453. New-York: NYU Press, 2000. 996 p.
10. Zollner E. Geschichte Osterreichs. Oldenbourg: Wissenschaftsverlag, 1990. 727 s.